

Södertörns högskola | Interkulturell lärarutbildning med inriktning mot
fritidshem 210 hp | Kandidatuppsats 15 hp | Utbildningsvetenskap C |
höstterminen 2013

“Vem är jag? Vad gör jag här?”

– En vetenskaplig essä om sökandet efter min
yrkesroll i ett främmande fält.

Av: Victor Ajger

Handledare: Kristian Petrov och Lovisa Bergdahl

Förord

Att skriva denna uppsats har varit ett spännande arbete. Det har varit en lång och utdragen process och ibland en bergochdalbana i känslor. Vissa dagar har det känts hemskt och vissa toppenbra, men nu när detta arbete är färdigt så känner jag mig främst stolt över mig själv och även nöjd med att jag har lärt mig väldigt mycket under resans gång.

Ett tack till mina handledare, Kristian Petrov och Lovisa Bergdahl som kommit med feedback på mitt arbete men även alla kurskamrater som också skrivit under denna tid. Vi har stöttat varandra och varit till stor hjälp.

Det är nu det riktiga arbetet börjar när jag kommer ut i arbetslivet. Jag har fått en anställning som fritidspedagog i januari och jag tror arbetet med denna uppsats har gjort mig ännu mer förbered inför det. Det kan verka som en ganska dyster syn på mitt yrke som beskrivs i mitt arbete men jag är ändå rätt positiv och ser fram emot att kämpa för fritidshemmet och fritidspedagogen.

Title: "Who am I and what am I doing here?" – A scholarly essay of the search of my professional role in a foreign field.

Author: Victor Ajger

Mentor: Kristian Petrov & Lovisa Bergdahl.

Term: Autumn 2013

Abstract

This is a scholarly essay in which I examine and reflect on issues related to collaboration and professional capacity for leisure-time pedagogue. What are the leisure-time pedagogue's tasks during the schools lessons? I am using Pierre Bourdieu's concept capital, field and habitus to analyze and reflect on leisure-time pedagogue's professional role in the school world. Is there a risk that leisure-time pedagogue becomes a kind of assistant in the classroom and that leisure-time pedagogues own ideas disappear? Or, it could be positive that we as leisure-time pedagogue come into the classroom with special skills? I raise the importance of leisure-time pedagogues to receive its legitimacy in the school field. It is also discussed about whom it is that really benefits from collaboration between school and leisure-time centre. There are leisure-time pedagogical approaches that can be used within the school field as a supplement to school. I'm thinking about and want to problematize the collaboration with teachers and also discuss the importance of an intercultural approach between teachers and leisure-time pedagogue.

Keywords: Collaboration, The leisure-time centre, leisure-time pedagogue, intercultural organization, professional role.

Sammanfattning

Detta är en vetenskaplig essä där jag undersöker och reflekterar kring frågor som har med samverkan och yrkesroll för fritidspedagogen. Hur ser arbetet ut för fritidspedagogen i skolan? Jag har använt mig av Pierre Bourdieus begrepp kapital, fält och habitus för att problematisera och reflektera kring fritidspedagogens yrkesroll i skolans värld. Är det en risk att fritidspedagogen blir en slags assistent i klassrummet och att de fritidspedagogiska idéerna försvinner? Eller kan det vara positivt att vi som fritidspedagoger kommer in i klassrummet med vår speciella kompetens? Jag tar upp vikten av att fritidspedagogen får sin legitimitet i skolans fält. Det diskuteras även om vilka det är som egentligen tjänar på samverkan mellan skolan och fritidshemmet. Det finns fritidspedagogiska arbetsätt som kan användas inom skolans fält som ett komplement till skolan. Jag funderar och problematiserar kring samverkan med lärare och tar även upp vikten av ett interkulturellt arbetsätt mellan lärare och fritidspedagoger.

Nyckelord: Fritidshemmet, fritidspedagog, interkulturell organisation, samverkan, yrkesroll.

Innehållsförteckning

Berättelse	1
Syfte	5
Frågeställning	5
Metod	5
Bourdieus begrepp kapital, fält och habitus	6
Kapital	7
Fält.....	7
Habitus	7
Styrdokument	8
Reflekterande avsnitt.....	10
Yrkesrollen och fältets förändringar.....	11
Fritidspedagogens kompetens i skolan.....	15
Interkulturellt samarbete	21
Sammanfattande diskussion	23
Referenser.....	28

Berättelse

”Inte nu igen, varför håller jag på med det här? Börjar jag se ett mönster? Är det alltid jag som får springa och göra ärenden?” tänker jag. Det är kallt ute så jag småspringer över skolgården för att komma ner till expeditionen där kopian finns. Eva, klassläraren, hade bett mig springa ner dit för att kopiera papper till en mattelektion. De extra uppgifterna, mattepapperna, som Eva delar ut till eleverna, har tagit slut. Det är svårt att säga nej till Eva. ”Victor kan inte du vara så snäll att springa ner till kopian och ta 20 kopior på de här papperna så vi kan komma igång?” Jag undrar varför hon själv inte kan göra det men tänker att det inte gör någonting och jag kommer gärna ifrån klassrummet en liten stund. Jag slipper ju iallafall gnälla och tjata på eleverna som inte börjat räkna.

Jag kommer tillbaka in i klassrummet och det är dags för alla att plocka fram sina räkneböcker. Dagens första lektion har börjat för årskurs 3. Det är dags för matte. Klassläraren Eva står framme vid smartboarden och går igenom vad som ska göras under dagens lektion. Eleverna ska bli klara fram till ett visst kapitel i matteboken. Det verkar som en del redan är klara för Eva säger att: ”De som redan har hunnit klart ska få lite extra uppgifter, ett mattepapper, som jag har här framme på mitt skrivbord”. Alla börjar rota runt i sina lådor, där de har sina böcker. Det är några elever som kommer lite sent, de har lekt ute och glömt bort tiden. Jag går ut och ser till att de kommer in och ropar i dörren: ”Skynda på nu vi har redan börjat!” Jag ser dem vara på väg mot mig, ”Jaja, vi kommer nu, förlåt vi glömde tiden”, svarar de.

Vissa av eleverna går runt och skojar och busar lite med varandra istället för att göra det som Eva bett dem om. Eva tittar på dem och sedan på mig med en blick som jag tolkar som att hon behöver lite ordning och jag får gärna hjälpa till med det. ”Hallå, vad var det Eva sa?”, säger jag, ”att ni skulle hämta era böcker och sedan sätta igång där ni är i böckerna, kom igen nu, det har redan gått en massa tid av lektionen”. Jag känner mig lite gnällig och tjugig när jag håller på så här men eleverna behöver detta för att komma igång.

Jag tänker på att jag får göra dessa extra ärenden, det är ingen fara, men i längden så kan det nog kännas segt att alltid få vara den som springer och gör extra ärenden. Medans jag står och tänker på detta så går några elever ut och sätter sig i korridoren. ”Vad gör ni?” frågar jag. Det är tre elever som jag ofta brukar få lov att sitta med då de har svårt att koncentrera sig, ”Eva

sa att vi kunde få sitta här ute, vi kan inte koncentrera oss där inne” svarar en av dem. Jag tänker på att förra gången de satt så här så gick det inte så bra men jag har också sett att de faktiskt kan få massa gjort om de är på det humöret så jag tänker att det låter som en bra idé, ”Ok, då får ni visa att ni klarar av att sitta här ute nu, och inte så som förra mattelektionen då ni bara flamsade och inte räknade någonting”. De svarar att de lovar att räkna för de är sugna på matte idag. Det låter bra tänker jag och det känns kul att se att de verkar så ivriga att komma igång och räkna. De är glada för de har precis upptäckt att alla tre är nästan på samma sida i matteboken. ”Då kan vi ju hjälpa varandra”, utbrister en av dem.

Jag ser mig omkring i klassrummet och det ser ut som att alla har kommit igång bra med uppgifterna. Alla sitter och räknar. Eva kommer fram till mig och säger lite tyst, ”Kan du gå ut och hålla ett öga på dem där ute? De ligger redan så långt efter. Det är viktigt att de får något gjort idag.” Jag svarar ”Ja, jag kan gå ut och sitta med dem. Inga problem.”

Jag går ut och sätter mig med de fyra eleverna som satt i korridoren utanför. Jag känner mig lite tom på något sätt. Det känns inte bra sådana här dagar när jag inte har något vettigt att göra. Det känns som om min kompetens inte tas tillvara i klassrummet. Jag tänker att förra lektionen när jag försökte dra igång en diskussionsgrupp med några, där vi skulle ha samtal om matematik, så förstod inte Eva vad det skulle göra för gott för dem. Hon tyckte det vore bättre att bara jobba vidare på det sätt hon planerat.

Nu när jag väl sitter där med de tre elever som egentligen ligger efter så känner jag ändå att jag kan hjälpa till på ett sätt jag vet fungerar för dem. Det räcker långt med att jag bara är där med dem och de räknar lite. Jag fungerar lite som ett bollplank för deras idéer. De måste få prata av sig om talen och diskutera dem. Det är på samma sätt när jag har dessa elever på eftermiddagarna i fritidshemmet. De brukar få lösa problem som jag ger dem på fritidshemmet och de hjälper varandra på ett bra sätt till att förstå. Jag brukar också tala med de rätta matematiska termerna för mått och vikt när vi bakar, för att få in den praktiska kopplingen till det teoretiska.

Jag kan inte riktigt släppa det hela att jag känner mig som en överflödigt assistent. Jag har pluggat så pass länge, men det är något med att fritidspedagogens roll på denna skola inte riktigt fungerar tänker jag. Hur kan det vara så att det känns som det fält jag utbildat mig inom bara existerar under ett par få timmar på eftermiddagen? Är det verkligen så här det ska vara att vara fritidspedagog? Jag tänker på Bosse, en fritidspedagog som jobbar i en parallell klass,

han utbildade sig till fritidspedagog på 80-talet och jobbade länge på andra jobb under 90-talet. Nu när han är tillbaka i skolans miljö så är det väldigt annorlunda. Största skillnaden är att han ska vara med i klassrummet under dagarna berättade han för mig under en rast. Jag skulle gärna vilja ha sett hur fritidshemmet såg ut på den tiden då man endast arbetade där. Undrar om det var bättre eller sämre?

Eva kommer ut och hälsar på och uttrycker sin glädje över hur duktiga eleverna har varit och blinkar åt mig och ler. Jag känner att det jag gör för dem är viktigt och på ett sätt så känns det bättre. Det kommer en tanke att det kanske är lite slöseri att jag har en utbildning och så sitter jag barnvakt just nu. Det skapas en konflikt inom mig när jag tänker på att Eva har mer ansvar i klassrummet. Jag skulle vilja att det var mer jämlikt. Visst jag är yngre och mindre erfaren än henne, jag ser samma mönster hos de äldre fritidspedagogerna, som till exempel Bosse. Det blir komplicerat med att hennes pedagogiska idéer är viktigare än mina och jag känner att hon inte lyssnar på mig. Evas kunskaper är det som är det viktiga i denna miljö. Mina fritidspedagogiska idéer lyckas jag inte få gehör för.

Vi som fritidspedagoger har en utbildning till ett slags fält som håller på att försvinna eller omvandlas till något annat. Hur ska jag anpassa mig till detta? Det känns inte som de få timmar jag har på fritidshemmet låter mig förverkliga mina pedagogiska idéer. Det kan inte vara så att jag endast kommer få de få timmar som finns vid eftermiddagarna på fritidshemmet till vara till dessa pedagogiska idéer? Det är som jag utbildat mig till det fritidshem som Bosse känner till som inte längre existerar. Det känns snopet om jag skulle ha utbildat mig tre och ett halvt år för ett fält som inte finns längre.

Jag studerar till "Lärare med inriktning mot fritidshem". Det är då man blir det som brukar kallas för fritidspedagog. Jag brukar variera lite med titeln när jag berättar för folk vad jag pluggar för något. Det vanligaste är dock att folk blandar ihop fritidspedagog med fritidsledare eller något liknande, så jag brukar ofta säga att jag studerar till lärare. Ungefär, "ja, jag pluggar till lärare mot fritidshem. Fritidspedagog." Men detta stämmer ju inte riktigt, att jag skulle bli lärare. Eller gör det kanske det? Är jag lärare? Vad blir jag för något egentligen?

En fritidspedagog som ofta används som resurs i klassrummet och ofta används som en person som kan ta hand om stökiga elever. Det har också då blivit så att när jag som student kommit till skolorna så har jag fått instruktioner att vara med i klassrummen under dagtid och

hjälpa till, för att sedan på eftermiddagarna hålla i pedagogiska aktiviteter på fritidshemmet. Ofta så var fritidspedagogerna så pass slutkörda när eftermiddagen kom att eftermiddagarna mest kom att bestå av fri lek och eventuellt en uppbokad gympasal där det skedde bollspel med en av personalen vid fritidshemmet. Det som jag känt är att det är inte riktigt så här jag vill jobba men jag vill påstå att detta är en vanlig syn ute på skolor och fritidshem i Sverige idag. Det jag kan känna inför detta är att det skulle vara helt onödigt att utbilda sig tre och ett halvt år för att sköta barnpassning. Självklart finns det förmodligen undantag och skolor som har ett väldigt bra fungerade arbetssätt där alla är nöjda också, men jag utgår från mina egna erfarenheter och flera av mina klasskompisar har berättat om liknande erfarenheter från sina praktikplatser.

Jag har varit med om tillfällen då jag av andra som arbetar på skolan med utbildning vid folkhögskolor, fritidsledare, tror att vi har gått liknande utbildningar. Det kanske vi har men jag skulle vilja påstå att det är en stor skillnad mellan dessa två. Vi har helt olika syn på vad det viktigaste uppdraget är. Det finns många som arbetar vid fritidshem i skolorna som inte har en examen från någon högskola och detta kan spela stor roll. Men jag har tänkt på att det kanske saknas något i min utbildning. Något som kan förebygga detta med den förvirring jag känner kring min yrkesroll. Eller kanske skulle det räcka med att träffa andra studenter och diskutera detta mer? Vad har de för förväntningar på oss och vad har vi för förväntningar på dem som lärare?

Är det att vara ”hjälpreda” i klassrummet och hämta böcker eller är det att faktiskt planera, utföra och utvärdera pedagogiska lekar? Kan fritidspedagogens uppdrag vara att arbeta som resurs åt stökiga elever? Vara en bra förebild och kompis i klasserna? Eller handlar det om något helt annat? Jag tror det finns väldigt många olika svar på detta, och jag vill med detta arbete visa att det är en komplicerad yrkesroll som är viktigare på skolorna än vad många vet om. Att jag själv har problem att berätta vad yrkets viktigaste roll är tror jag är grundat i att det inte riktigt finns någon bestämd definition på vad yrket innebär. Kanske är det bra att det är lite diffust om det då kan ge en vidare frihet i rollen som fritidspedagog, mer flexibelt och föränderlig. Dessa frågor har intresserat mig mycket då jag själv haft mycket tankar om vad mitt framtida yrke egentligen är för något.

Nu har jag snart gått sju terminer och pluggat till fritidspedagog. Varför får jag en känsla av att jag inte riktigt vet vad min yrkesroll kommer innebära? Hur kommer det sig att det skiljer

sig så från skola till skola vad vi som arbetar på fritidshemmet har för uppgifter? Vad gör det med mig och min yrkesroll när jag känner så här? Detta vill jag undersöka och fundera mer kring.

Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka och reflektera över vad det innebär att vara fritidspedagog. Vilken är fritidspedagogens yrkesroll? Det är en hermeneutisk undersökning av mina egna tankar och med hjälp av litteraturen kommer idéerna att utvecklas och ifrågasättas. Jag har formulerat undersökningsfrågor som kommer att hjälpa mig att undersöka och granska mitt ämne.

Frågeställning

- Vilken är fritidspedagogens yrkesroll?
- Vilka arbetssätt kan fritidspedagoger lyfta fram som sina egna i den skola vi har idag?

Dessa två frågor är ganska stora men jag känner för min egen skull att det är viktigt att utveckla ett bra svar på dessa frågor. Man kan nog definiera sin yrkesroll på väldigt olika sätt men jag ska med denna text försöka undersöka just detta. Hur detta ska gå till ska jag förklara här nedan.

Metod

Denna text är en vetenskaplig essä. Det innebär ett hermeneutiskt arbetssätt. Hermeneutik kan beskrivas som tolkningslära och den hermeneutiska forskaren kan göra sig själv till både subjekt och objekt (Patel, Davidsson, 2011). Det är en text där jag själv både är forskare och det som undersöks. Jag kommer att föra ett slags reflekterande samtal med mig själv genom texten samt med hjälp av teorier och litteratur försöka komma fram till ny kunskap. Ylva Waldermarson (2009) skriver om reflektion i boken ”Vad är praktisk kunskap?”

”Genom att skapa en pendelrörelse mellan å ena sidan den egna reflektions- och tolkningsprocessen och å andra sidan dess möte med andra, bör vi förbättra möjligheterna att se bortom vår egen horisont”. (Waldemarson, 2009, s.148)

Jag som forskare ser saker ur olika perspektiv och synsätt för att på så sätt kunna skaffa mig en djupare förståelse. Det reflexiva skrivandet är den metod jag använder mig av för att undersöka min erfarenhet. Detta sätt att skaffa ny kunskap på är intressant och jag kommer i enlighet därmed att använda mig av andra människors erfarenheter. Med hjälp av dessa andra erfarenheter så kommer jag att diskutera mina egna tolkningar, detta kommer skapa min nya kunskap på detta område. Det är alltså en positiv egenskap att jag själv är personligt berörd av det jag reflekterar kring. Att skriva essä innebär att man prövar sig fram, och det har jag fått göra med detta arbete. Man skriver och läser och skriver och läser, refuserar och tar med nytt, denna ständiga process har pågått under hela arbetet konstant och är en del av det essäistiska arbetssättet.

De namn som används i texten är fingerade och jag har övervägt etiskt vad jag tar med i min text och vad jag lämnar ute. Det är viktigt att i det essäistiska arbetet ha ett etiskt övervägande och fundera kring vad man skriver. ”Bosse” är en person som finns men jag ser även han som en karaktär som får symbolisera den äldre generationens fritidspedagoger.

Jag har tagit hjälp av Pierre Bourdieus begrepp om habitus, kapital och fält. Med hjälp av dessa kan jag diskutera mitt dilemma och den forskning jag har läst och skriver om. Jag kommer först att inleda med en kortare beskrivning av Bourdieus begrepp som jag använder mig av innan det reflekterande avsnittet börjar. Jag kommer också att gå igenom de styrdokument som är viktigast för fritidspedagogerna. Därefter följer en reflekterande text utifrån mina frågeställningar och syfte.

Bourdieu's begrepp kapital, fält och habitus

Pierre Bourdieu var en fransk sociolog som utvecklade en begreppsapparat om sociala praktiker. Denna begreppsapparat kan man använda på professionsforskning och jag tänker att jag också ska använda mig av dessa begrepp i min undersökning. Jag fokuserar på tre av hans begrepp; kapital, habitus och fält. Först presenteras dessa tre begrepp kortfattat att du som läsare kan få en grundläggande idé om vad dessa begrepp handlar om.

Kapital

Bourdieu's begrepp symboliskt kapital handlar om de resurser eller kompetenser en aktör eller grupp har som anses värdefulla. Det är ett begrepp som man kan dela in i flera grupper. Man kan t.ex. prata om kulturellt kapital och utbildningskapital eller ekonomiskt kapital. Kulturellt kapital är det som dominerar i ett samhälle som har utvecklat skrivkonst och där utbildningssystemet vunnit utbredning (Broady, 1989, s.2). Men att ha kapital betyder olika saker i olika sammanhang. Man kan till exempel vara en utfattig greve som kanske inte har det ekonomiska kapitalet men kulturellt så är denna person sammanlänkad med det kulturella kapital som en rik greve ska ha. Detta är kanske ett överdrivet exempel men jag hoppas läsaren förstår vad jag menar. Man kan även inneha ett kunskapskapital som är fallet här, fritidspedagogens kunskapskapital. Hans eller hennes specifika kunskapskapital skulle nog många hålla med om innehåller till exempel kunskap om barns sociala samvaro och konflikthantering för att ta två exempel med begreppet kunskapskapital.

Fält

Fält är också ett viktigt begrepp i Bourdieus teori. Ett fält kan också benämnas som det sociala rummet. Ett fält uppstår då symboliska eller materiella tillgångar som är gemensamma för individer eller grupper finns att strida om (Andersson, 2013, s.31). Man kan faktiskt se skolan eller något annat verksamhetsområde som ett fält. Det finns en dominerande profession och i detta fall är det läraren som dominerar. Detta leder till att det är lärarens kapital som har störst betydelse i fältet. Det är problematiskt att kombinera det symboliska kapitalet från fritidshemmet i skolans värld, i skolans fält. Carina Carlhed (2011) har skrivit om fältet i sin vetenskapliga artikel som handlar om Bourdieus begrepp i professionsforskningen. Hon beskriver hur problematiskt det är när individer byter fält. Man lämnar sitt hemmafält och stöter på motstånd i detta nya fält. Bourdieus begrepp kan hjälpa oss att förstå hur det är att arbeta på sin hemmaplan eller när någon kommer och jobbar på bortaplanen (Carlhed, 2011, s.288). Detta kan man applicera till hur fritidspedagogen har kommit in på lärarens hemmaplan och hur problematiskt detta kan vara för fritidspedagogen.

Habitus

Det tredje begreppet som vi behöver en introduktion till är habitus. Bourdieu beskriver habitus som ett system av dispositioner som tillåter människor att handla, tänka och orientera

sig i det sociala rummet, fältet (Broady, 1989). Habitus hänger tätt ihop med fältet i den mån att fältet är det som påtvingar ett habitus. Om vi ska överföra det på innehållet i denna undersökning så kan man se det som att fritidspedagogernas fält har förändrats sedan fritidshemmet blev en del av skolan. Detta skapar ett nytt habitus för fritidspedagoger, ett nytt handlingsmönster. Hur handlar vi som fritidspedagoger i skolans fält? Vad har vi utvecklat för habitus? Det finns nog en oerhörd variation på denna fråga men jag tycker att detta begrepp habitus är ett passande begrepp för att diskutera detta.

Innan det reflekterande avsnittet börjar så ska jag försöka förklara för den oinvidige vad fritidshemmet är. Till min hjälp så tänkte jag redogöra för vad Skolverket säger om fritidshemmet. Det finns tre dokument som Skolverket hänvisar till när det kommer till fritidshemmet: Skollagen, Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 samt Skolverkets Allmänna råd och kommentarer, Kvalitet i fritidshem. Nästa del i denna text kommer följaktligen att handla om vad styrdokumentet säger om fritidshemmet och dess uppgift.

Styrdokument

”14 kap. Fritidshemmet

2 § Fritidshemmet kompletterar utbildningen i förskoleklassen, grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan och särskilda utbildningsformer som skolplikt kan fullgöras i. Fritidshemmet ska stimulera elevernas utveckling och lärande samt erbjuda dem en meningsfull fritid och rekreation. Utbildningen ska utgå från en helhetssyn på eleven och elevens behov.

Fritidshemmet ska främja allsidiga kontakter och social gemenskap.”

(Skollagen, 2010, s.60)

Detta är ett citat från Skollagen. Jag tycker det är viktigt att se vad det står i Skollagen, för att få en kort och koncis beskrivning av vad fritidshemmets uppdrag är för något. Vi som arbetar vid fritidshemmet ska se till att vi kompletterar skolan och stimulerar lärandet och utvecklingen hos eleverna. Fritidshemmet ska även erbjuda en meningsfull fritid och rekreation. För att få en djupare beskrivning av vad fritidshemmets uppdrag är kan man söka sig vidare och gå till *Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*

(2011). Läroplanen är ett viktigt dokument som används ofta inom skolan. I Läroplanen faller fritidshemmet in under begreppet ”skolan” och ibland skiljer man på skolan och fritidshemmet. Men generellt ses fritidshemmet som en del av skolan. Det tas upp i läroplanen att samarbetet mellan skola, fritidshem och förskoleklassen ska utvecklas för att stödja elevers utveckling och lärande (Skolverket, 2011, s.16). Enligt mig ger dock inte läroplanen någon specifik eller konkret beskrivning av fritidshemmet. Den är mer allmän och övergripande och ger oss mer specificerade beskrivningar av ämnena i skolan med hjälp av kursplanerna. Fritidshemmet är inte ett ämne så det finns inte någon kursplan för fritidshemmet.

Förutom dessa två dokument har Skolverket även gett ut ”Allmänna råd och kommentarer, Kvalitet i fritidshem” 2007. Detta dokument är mer inriktat på fritidshemmet än Skollagen och läroplanen, och ska vara ett dokument som ska användas både av kommun och personal vid fritidshemmet för att kunna diskutera verksamheten och utveckla den. Detta dokument har även varit centralt för mig under min utbildning, jag kommer ihåg hur vi till och med sjöng en sång om detta dokument.

I denna text står det att fritidshemmets uppgift är att genom pedagogisk verksamhet komplettera skolan (Skolverket, 2007, s.11). Det står också att fritidshem omfattar skolfri tid och att det ska ge en meningsfull fritid precis så som det står i Skollagen, men detta dokument går lite längre och beskriver mer konkret vad detta innebär. Meningsfull fritid är svårt att definiera egentligen. Vad är meningsfullt? Skolverket skriver att det är viktigt att verksamheten är trygg, rolig och stimulerande, där lek och skapande får stort utrymme och formas utifrån barnens ålder, mognad, behov, intressen och erfarenheter (Skolverket, 2007, s.22). Detta ska då skapa en meningsfull fritid. Dessa formuleringar tycker jag kan lämna mycket plats för egen tolkning av texterna, vilket jag tror är något positivt i detta fall. Det ger varje fritidshem en frihet att skraddarsy sin egen verksamhet.

Jag tycker detta ”Allmänna råd och kommentarer, Kvalitet i fritidshem” 2007, är ett viktigt dokument som framhåller fritidshemmet som en viktig plats och jag tror att det skulle gynna alla fritidspedagoger och de som jobbar vid fritidshemmet att verkligen sätta sig in i detta dokument. Skolverket skriver om hur viktigt det är att personalen ”utformar verksamheten så att fritidshemmet kompletterar skolan både tids- och innehållsmässigt” (Skolverket, 2007, s.22). Man uttrycker tydligt att skolan och fritidshemmet kan ge eleverna olika former av

kunskap och är bra komplement till varandra. Detta kommer jag komma tillbaka till i min reflekterande text.

Skolverket skriver att fritidshemspersonalen har en speciell kompetens som kan ge ytterligare perspektiv. Vi har en mer uttalad inriktning mot barns sociala utveckling och omsorg. Vi kan tillföra expertis i sammanhang med arbete mot mobbning. Då får även de barn som inte är inskrivna vid fritidshemmet ta del av vår kompetens.

Ytterligare en aspekt som jag tycker är intressant i detta dokument är att Skolverket skriver att fritidshemmet förenar omsorg och pedagogik. Jag tänker mycket på hur vi fritidspedagoger kommer att vara länken mellan skolan och hemmet. Det är viktigt att vi skapar ett nära samarbete med föräldrarna. De lämnar sina barn hos oss och vi tillbringar mer tid med deras barn än de själva gör, att de då kan lita på oss och vi kan hjälpa varandra med olika saker som vi vill arbeta kring barnets utveckling och lärande. Detta är viktigt så att eleverna får en helhet och kontinuitet. Vi på fritidshemmet ska utgå från barnens erfarenheter så det är viktigt att ha denna kontakt. Därför är det bra att samarbeta med skolan i denna kontakt och se till att det finns en helhet med skolan och fritidshemmets kontakt med vårdnadshavarna. Jag tror att det är viktigt att detta står uttryckt i de Allmänna råden.

Jag kommer i texten nedan att diskutera dessa råd och det som jag tagit upp från skollagen och läroplanen med mina egna erfarenheter samt relevant övrig litteratur och forskning som påverkat min reflektion.

Reflekterande avsnitt

Jag vill undersöka hur fritidspedagoger jobbar och vad vår yrkesroll är för något. Jag kommer först gå igenom lite kort hur fritidshemmet uppstod. Det började med att jag ville veta hur fritidshemmet egentligen uppstått och jag tror på att lyfta fram det historiska perspektivet för att förstå relationen mellan fritidshemmet och skolan. Jag tänker på hur Bosse arbetar, han som sett fritidshemmet ur ett annat perspektiv. Mer avskilt från skolan än det är idag. Hur var det tidigare innan skolan och fritidshemmet var i samma lokaler?

Fritidshemmet uppstod med de arbetsstugor som Anna Hierta-Retzius grundade på slutet av 1890-talet. Dessa arbetsstugor hade mest ett slags omsorgside om att barnen inte skulle

förloras till dåliga vanor och dagdrivande. De skulle lära sig t.ex. hantverk i dessa arbetsstugor. Sedan utvecklades det hela till att omsorg bestod i att det skulle vara en bra fostrande miljö, tillfälle för rekreation och lek, till att också under senare tid vara en plats där barnen kunde få hjälp med att göra läxor. Fritidshemmet var från början under Socialstyrelsens regi, och det var på 1990-talet som det flyttades över till Skolverket. Fritidshemmet skulle vara mer anknutet till skolan. I samma lokaler som skolan eller i direkt anknytning till skolan. En idé om att ha en helhetssyn på barnet växte fram och man ville att denna tanke skulle genomsyra hela skolans organisation (Rohlin, 2001)

Fritidspedagogerna såg sig själva nu i en helt ny miljö. Från att ha varit utanför hemmet och skolan som en tredje part var man numera en del av skolan. Det som även hände var att skolan höll på att decentraliseras och barngrupperna blev större i dessa fritidshem samt personaltätheten lägre. Decentraliseringen innebar att skolan flyttades från att vara styrd av staten till att styras av kommunerna. Vad hände då med fritidshemmet? För att använda Bourdieus begrepp så skulle jag vilja påstå att det var här fältet som fritidspedagogerna hade som sitt egna försvann. Det fält som fritidspedagogerna hade befunnit sig i, flyttade nu in i ett annat fält, skolans fält. Vad är det då egentligen som förändrats sedan Bosses tid som nyutbildad fritidspedagog? Detta leder oss in i nästa del som kommer handla om just den förändrade situationen för fritidspedagogen i skolans fält.

Yrkesrollen och fältets förändringar

När jag pratar med Bosse och tänker på hur han beskriver det som jag kallar ”det gamla fritidshemmet” så tänker jag samtidigt på hur det har förändrats och vad detta berott på. Finns det inte en risk att det pedagogiska i fritidshemmet försvinner då det fältet flyttat in i skolans värld?

En forskare vars avhandling jag kommer använda mig av i denna reflektion är Birgit Andersson. Hon är också fritidspedagog i botten och hennes avhandling handlar om att belysa och ge kunskap om hur yrkesidentiteten har förändrats för fritidspedagogen. I hennes avhandling *Nya Fritidspedagoger – i spänningsfältet mellan tradition och nya styrformer*. (2013) skriver Andersson om att de informanter hon intervjuat har upplevt tre stora förändringar vid fritidshemmet. Det är förändringar av yttre faktorer så som barngruppers storlek, lokaler och rutiner. Detta stämmer ju väl överens med det som Bosse berättat om. Hur

han minns ett fritidshem som hade små barngrupper och det fanns tid att se alla barnen samtidigt som fritidshemmet hade egna lokaler. Det som även förändrats är breddade arbetsuppgifter och det tredje handlar om hur fritidshemmet är ett prioriterat eller underordnat ansvarsområde (Andersson, 2013). Att barngrupperna ökas kan vara en fara för fritidspedagogens yrke då arbetet med sociala relationer är något som fritidspedagoger anser vara en av de centrala uppgifterna. När det är stora barngrupper har så kan detta arbete försvåras. Jag tror att antalet barn i grupperna förmodligen inte kommer minska tillbaka till de storlekar som var tidigare med de små grupperna som Bosse har erfarenhet av, istället måste vi som fritidspedagoger hitta nya sätt att arbeta på. Fritidspedagogens habitus måste se till att utvecklas med dessa förändringar.

Även i Anderssons avhandling oroar sig fritidspedagoger över att det är svårt att vara tillräcklig och att det finns en rädsla att det ska komma att handla om barnförvaring vid fritidshemmet (2013, s.83). Men jag undrar om den generation av fritidspedagoger som jag tillhör kommer känna samma sak? Vi har inte upplevt de små grupperna som många äldre mer erfarna fritidspedagoger har. Kommer jag att beklaga mig över de stora grupperna? Jag tror att det finns en risk med mitt handlingsmönster, mitt habitus, att jag kommer göra det. Detta är något som går i arv fritidspedagoger emellan. Men samtidigt är det viktigt också att lyfta problemen med de stora grupperna. Det är självklart inte en positiv utveckling. Det finns många nackdelar med stora grupper, det arbete som fritidspedagoger anser vara det viktigaste, det sociala arbetet, drabbas ofta när grupperna är för stora och pedagoger anser att de inte får tid för varje enskild elev.

Det kanske är så att jag som är utbildad senare än Bosse har en annan syn på vad fritidshemmet är för något jämfört med de fritidspedagoger som Andersson har intervjuat. Något jag också funderar kring är fritidspedagogens möjlighet att utveckla nära relationer i klassrummet då denne närvarar under skoltid? Jag har själv upplevt detta. De elever som jag var med vid mattelektionen har jag utmärkta relationer med men detta är troligen eftersom jag tillbringat så pass mycket tid med just dessa elever. Hur blir det med de elever som inte behöver det extra stödet?

Men det kanske handlar mycket om storlek på barngruppen, åtminstone till viss del. Förutom det anser jag att det är viktigt att fundera kring arbetet med sociala relationer. Är det inte så att detta arbete kan vara intensivt och krävande? När man har en elevgrupp som är stor så är det

svårt att se alla individer i en grupp. Andersson (2013) har intervjuat fritidspedagoger som beskriver hur de hanterar detta. Detta citat från informanten Alexia i Anderssons avhandling tycker jag visar på en arbetssituation som inte är hållbar:

Många vuxna flyr, man flyr ner till kopieringsapparaten, man flyr till fikarummet, man går gärna ut på extra rastvakt, man flyr från själva barngruppen för man orkar inte med.(Alexia) (Andersson, 2013, s.84) (kursivt i original)

Detta citat är ett tydligt exempel på hur problematiskt det är att fritidspedagogen både ska vara med i klassrummet samtidigt som man ska finnas där för alla individuella elever i en stor barngrupp. Det finns en risk då att fritidshemmet på eftermiddagen blir lidande, hamnar i andra hand. Det finns en fara med detta anser jag och hela tanken med att fritidshemmet kompletterar skolan gör att det finns en hierarki där fritidshemmet hamnar *under* skolan. Jag förstår att skolan är viktigare ur ett kunskapsperspektiv, och har högre status, men det skulle kunna vara intressant att diskutera detta och lyfta fram hur viktigt fritidshemmet är för skolan.

I Anderssons avhandling visar det sig hela tiden hur otydligt uppdraget är för fritidspedagogerna. Det är kanske otydligt, mycket på grund av att det ändrats en stor del i uppdraget under de senaste åren. Hon tar upp att det finns en brist i kunskap kring de styrdokument som finns (Andersson, 2013, s.89). Detta tror jag är jätteviktigt att ha. Dessa dokument är viktiga att kunna använda sig av när man argumenterar och diskuterar både med kollegor och med ledningen på skolan. Anderson beskriver hur pedagoger ser att de använder sin fritidshemspedagogik under skoldagen så att deras eftermiddagar mer ser ut som att barnen får fri lek tills de går hem. De ser det mer som att de gör en trygghet av att vara närvarande där på eftermiddagarna. De får in det som fritidshemmet kan ge under skoltid. Detta är också lite tråkigt säger de intervjuade, att det inte finns tid att samtala på samma sätt som vid ”det gamla fritidshemmet”, förutom under lov dagar.

Monica Hansen är filosofie doktor i pedagogik och även fritidspedagog i botten och har forskat om fritidshemmet och fritidspedagogen. Hansen (2000) tar upp att fritidspedagoger ofta beskriver sin egen yrkesroll som att förhålla sig till andra grupper. Man har ett behov av ”den andra gruppen” för att kunna beskriva sig själv och sin yrkesgrupp. Som jag nämnde tidigare har jag svårt att svara på vad jag utbildar mig till. Jag beskriver ofta min yrkesgrupp s arbetsuppgifter i förhållande med lärarens uppgifter. Det finns tendenser till att

fritidspedagogen har sin egen förklaring till sin kompetens men ändå denna är koppling till läraryrket stark enligt henne.

I den rapport Skolverket publicerade 1998, ”Integration mellan barnomsorg och skola: beslut, genomförande och ekonomiska konsekvenser i tolv kommuner” så lyftes som sagt en del positiva saker fram med att fritidshemmet flyttat in i skolan. Men även i denna rapport understryks faran att bara bli hjälpredda till läraren eller ett slags reservlärare (Skolverket, 1998). Risken är att fritidspedagogens egen roll försvinner mer och blir ett slags assistent till läraren. Men återigen, ska man verkligen se detta som något negativt, att vi kommer in i skolan? Det kanske är bra? Att vi som trygga pedagoger är där och ger den närvaro vissa elever behöver samt ser till helheten i gruppen. Men hur ska vi kunna förstärka och bevara vår yrkesroll då?

I Skolverkets rapport visar det sig även att skolan har påverkat fritidshemmet men på ett positivt sätt. Fritidshemmen fått mer struktur och ordning samtidigt som skolan ska ha blivit lite mer barncentrerad (Skolverket, 1998, s.). Med barncentrerad menar jag att det handlar om att se hela barnet och en mer generell syn på barns utveckling och lärande. Det kanske är så att våra fält möts och detta är det bästa för barnet? Den helhet som vi får kring barnet måste vara något positivt. Det tas även upp att lärare känner att de fått ett värdefullt stöd i arbetet. Men detta är också ur lärares perspektiv. Det framkommer också att det inte är lika vanligt att fritidspedagogerna får stöd i fritidshemmen av lärarna. Det är alltså bara fritidspedagogens fält som breddats och inte lärarens. Så läraren är fortfarande i sitt fält och har det kapital som är värderat högst där. Fritidspedagogen är på besök och får anpassa sig. Samtidigt så kan man som sagt se saker på olika sätt.

Det kanske är positivt att kunna följa eleverna hela dagen, man vet hur deras dag har varit och kan ge den omsorg som behövs på eftermiddagen. Återigen, situationen där jag sitter med eleverna utanför klassrummet och hjälper dem med deras matte, jag kan då se vad de har svårt med, vad de behöver öva på. Detta kommer leda till att jag eventuellt kan ge dem praktiska matematiska uppgifter i fritidshemmet som till exempel att tala i matematiska former när vi bakar. Men det som är problematiskt som Hansen tar upp är att de arbetssätt som vi fritidspedagoger har är utformade i en verksamhet som inte har samma struktur som skolan (1999). Det är därför svårt att överföra de arbetsätten. Jag tänker att detta kan uttryckas med Bourdieus begrepp. Fritidspedagogers habitus går inte att överföra då fälten är så pass olika.

Dessa två yrkesgrupper är olika dock så lika. Detta leder oss in i nästa del av reflektionen som följer här nedan.

Fritidspedagogens kompetens i skolan.

Jag tror att det kan vara till vår hjälp att också definiera vad en professionell yrkesgrupp är för något. Vilka kännetecken finns för att definiera en professionell yrkesgrupp egentligen? Sven Hartman (2005) har beskrivit dessa som

- Ett *eget* avgränsat kunskapsområde
- En behörighetsgivande yrkesutbildning för området
- En yrkesetisk kod (till exempel styrdokument)
- Tillgång till forskning och vetenskaplig överbyggnad
- Ett fungerande yrkesspråk som underlättar analys och kunskapsutveckling inom området
- En viss autonomi

(Hartman, 2005, s.141)

Hur förhåller vi oss som fritidspedagoger egentligen till dessa kriterier? Vi har väl ett eget avgränsat kunskapsområde? Det kunskapskapital vi besitter om barns sociala samvaro, vår specialisering i avseende av hur man kan utvecklas emotionellt och det informella lärandet är något vi är specialister inom. Vi har en högskoleutbildning men det är lite glest med forskning kring fritidshemmet om man jämför med andra ämnen. Detta kan också hänga ihop med att jag kan uppleva att vi inte har ett riktigt yrkesspråk. Men mina erfarenheter i detta kanske har göra med att jag varit vid fritidshem där det endast funnits en eller två utbildade fritidspedagoger, de övriga utan utbildning har inte haft den motsvarande teoretiska kunskap som jag. När det kommer till autonomi så har jag tänkt en hel del på hur det ska bli när fritidspedagogerna inte skulle få legitimation eller pedagogiskt ansvar över fritidshemmen. Lärarna får legitimation och det skulle betyda att en lärare skulle bli pedagogiskt ansvarig för fritidshemmet. Vad säger det om vår autonomi som fritidspedagoger? Hur ska vi kunna stärka oss i skolans fält? Hur kan fritidspedagogers legitimitet öka?

Hansen (1999) menar att definiera och karakterisera fritidspedagogens kompetens samt ett specifikt ansvarsområde inom skolverksamheten skulle kunna vara en lösning. Detta skulle

öka legitimiteten och ge en mer självklar plats i organisationen. Så väl när det gäller synen hos arbetslagen, barnen, föräldrarna som samhället i stort (Hansen, 1999). Detta kanske vore ett bra sätt att se på det hela, att en lärare har hand om det själva formella lärandet. Säg att läraren tar hand om läs och skrivinläringen och fritidspedagogen har hand om det som mer kan ses som omsorg och den sociala dimensionen. Lära sig ”göra demokrati” är något man kanske kan göra på fritids och att läsa om demokrati i skolan, till exempel. Om vi skulle säga att just detta kunde bli en av fritidspedagogernas uppgifter inom skoldagen då skulle ju detta arbete kunna utvecklas mer och även erkännas av de övriga i arbetslaget.

Hansen (1999) tänker sig att fritidspedagogens framtida roll skulle kunna vara som lärare i social kompetens (s.358) . Att just uttala detta som ett arbetsområde, ett fält inom skolan tror jag också vore ett bra alternativ. Att just få detta mer uttalat från till exempel Skolverket skulle ge en legitimitet och hjälpa fritidspedagogerna att stärka sin roll i skolans fält. Fritidspedagoger besitter det kapital som de behöver för att kunna arbeta med detta. Jag hade gärna sett en utveckling åt detta håll istället för den som pågår just nu där de som utbildar sig till fritidspedagoger ska bli behöriga i ämnen som bild och musik. Hansen (1999) uttrycker det som att fritidspedagogen riskerar att bli en billigare variant och hotande konkurrent till bild- och musiklektörer samtidigt som fritidspedagogen inte blir en likvärdig lärare. Det vore väl mycket bättre att satsa mot det som är fritidspedagogens kompetens? Att arbeta med grupprelationer och elevernas sociala och allmänna utveckling får inte hamna i bakgrunden på fritidspedagogens utbildning.

Jag funderar också på det som Hansen skriver, att det behövs ett område, ett fält. Det är samma tankar som Hartman skriver om i sin definition av den professionella yrkesgruppen, att vi behöver ett eget avgränsat kunskapsområde, ett eget fält. Det kanske är det som jag kommer att ha när jag arbetar med sociala relationer i skolan? Är det inte bättre att se till arbetsformen istället, att läraren tar det teoretiska och fritidspedagogen det praktiska? Eller att fritidspedagogen följer upp med en praktisk tillämpning av det teoretiska så som med matematiklektionen och mitt exempel med bakningen. Att se till att kunskapen utgår från barnets eget intresse tycker jag är viktigt. Jag tänker att eleverna ska vara aktiva och medskapande av lärandeprocessen. Detta skulle kunna passa fritidspedagogen som står nära barnen och vill arbeta utifrån deras erfarenheter precis som de Allmänna råden uppmanar till. Ur dessa konkreta situationer och reflektioner så byggs förståelsen.

Tillsammans med lärare kan fritidspedagogen bygga upp de erfarenheter som barnen behöver för att förstå något teoretiskt. Alltså att lära sig något innan man ger sig in på det teoretiskt. Att vi som pedagoger skapar möjligheter för eleverna att skaffa erfarenheter som kan hjälpa dem i deras teoretiska inläringar, som Hansen (2000) skriver att "Lärandeprocessen kan då ta sin utgångspunkt i barnets erfarenhet som via reflektion leder till förståelse. På denna förståelse kan därefter lärande av faktakunskaper, praktiska tillämpningar och inövande av färdigheter baseras" (Hansen, 2000, s.127). Skulle detta kunna fungera? På detta sätt skulle fritidspedagogens kompetentes verkligen tas till vara på ett bra sätt med dessa uppdelade uppgifter.

I Monica Hansens avhandling *Yrkeskulturer i möte: läraren, fritidspedagogen och samverkan* (1999) tar hon upp att många fritidspedagoger anser att fritidshemmet har reducerats till barnförvaring. Många fritidspedagoger har vänt sina pedagogiska ambitioner mot just skolan. Fritidspedagoger fokuserar mot annat än barnets generella utveckling. Kan detta vara ett slags sätt att se hur fritidspedagogerna ändrar sig för att passa skolans fält, att fritidspedagogernas habitus är i förändring mot ett arbetssätt som liknar skolans? Det kanske är något positivt ändå anser jag, att vi blir mer lika lärarnas arbetssätt på ett sätt, men kan behålla det som gör oss speciella och professionella utifrån det som vårt kunskapskapital innehåller. Det blir ofta att man jämför sig med lärare men det kan också vara bra, att också få jämföra sig så man definierar sitt eget kapital, fält och habitus. Jag tänker att detta är viktigt för oss som är fritidspedagoger då vi är i minoritet i skolans fält och kan på så sätt bevara vår profession.

Andersson (2013) skriver hur det verkar vanligt att fritidspedagogen är en resurs som möjliggör halvklassundervisning. Att de kan dela på klassen. Det verkar finnas delade meningar om hur bra detta fungerar. Vissa fritidspedagoger verkar ha ett bra samarbete med sina lärarkollegor och ett framarbetat arbetssätt med dessa halvklasser medan andra bara ser det som en chans att få en klass med färre elever. Detta känner jag igen från min egen praktik då detta sätt att dela på klassen ofta har varit ett av arbetssätten. Men det beror mycket på den fritidspedagogens egen förmåga, hur villig man är att säga "att jag kan göra detta" och hur kreativ man är. Ofta inom fritidshemmen så är det inte utbildade fritidspedagoger som arbetar så det finns ett problem att låta dem ta halvklasser då de inte har det som behövs för att leda en lektion. Men i ett exempel med en utbildad fritidspedagog så kan man arbeta under skoldagen med det som är fritidspedagogiska områden så som arbetet med värdegrunden,

estetiska uttryckssätt, socialt samspel och grupputveckling. Detta blir i en mer formell ram än den som fritidshemmet ofta befinner sig inom (Andersson, 2013, s.86).

Detta arbetssätt känner jag igen från mina erfarenheter med min egen praktik samt yrkeserfarenhet. Men är det bra att dela upp uppgifterna så här? Att se till att läraren har ansvar för det som läraren kan bäst, det låter rimligt. Som jag skrev i avsnittet om styrdokumentet så anser Skolverket också att fritidshemspersonalen har speciell kompetens så som att ge extra perspektiv. Men jag tror att det är viktigt att understryka att det självklart handlar om att vara en utbildad person och inte någon som bara fått jobbet utan högskoleutbildning. Men det finns, anser jag, faktiskt lite nackdelar med detta arbetssätt också.

Jag har själv märkt att det finns en risk att fritidspedagoger lägger sitt krut under skolans tid så när fritidshemmet börjar på eftermiddagen finns det inte någon kraft att ta nya tag och se till att erbjuda en meningsfull fritid. Skolans värld är spännande och ofta med snabba ryck där man som personal måste kunna vara flexibel. I Anderssons (2013) avhandling skriver hon om hur flexibilitetskraven har ökat för fritidspedagogerna. Fritidspedagoger har blivit kittet som håller samman allt så att dagarna fungerar. Var någon sjuk så kunde fritidspedagogen hoppa in och ta över och hålla i de berörda lektionerna. Risken med det hela är om man hela tiden ska vara flexibel och alltid kunna rycka in är att man inte orkar med sin egen verksamhet, fritidshemmet. Detta är då återigen svårt när man inte riktigt vet vad ens uppgifter under dagen är för något.

I Skolverkets rapport "Finns fritids?" (2000) undersöks kvalitén i fritidshemmen. Där kan man läsa att vårdnadshavare uttrycker sig skeptiskt till att det är alldeles för mycket fri lek på fritidshemmet. De vill att personalen ska ägna sig mer åt lekar och aktiviteter som de själva deltar i. Och att det skulle finnas utrymme till rekreation vid fritidshemmet är det endast ett fåtal som anser. Men detta kan grunda sig i att fritidspersonalen inte kunnat förmedla allt man gör till föräldrar. Det kanske inte har berättats för föräldrarna om alla fördelar med fri lek? Men oavsett vilket så är detta en spännande rapport som jag skulle vilja rekommendera alla som arbetar i fritidshemmet att läsa för det kan mycket vara så att det ligger något i denna kritik. Att fritidspedagoger som haft en tuff arbetsdag i skolan under förmiddagen inte kan lägga krutet på eftermiddagen som man kanske vill. Att man ger avkall från fritidshemmet

och får hålla på med annat verkar vanligt bland pedagogerna. En fritidspedagog uttrycker det så här:

Då fritids kommer är man ganska trött. Så var det inte förr, och det är ju där jag vill ge järnet så man nästan önskar att fritids var på förmiddagen istället ja. (Anna)
(Andersson, 2013, s.88)(kursivt i original)

Detta verkar främst drabba just fritidspedagogerna på skolorna och inte lärarna så mycket. Jag har aldrig sett att lärare är med vid eftermiddagarna under fritidshemmets tid. Bosse som jag skrev om tidigare beskrev också detta för mig. Det förväntas ofta av fritidspedagogerna att de ska kunna rycka in när det behövs. Det kunde vara så att det egentligen var planeringstid för Bosse tillsammans med personalen vid fritidshemmet, då fick han rycka in i ett klassrum och hålla ihop det medan en lärare var hemma med sjukt barn. Jag tror att detta delvis beror på att rektorer och lärare inte riktigt har den kunskap om fritidshemmet som vi som arbetar inom det har. Samtidigt kanske det är för det bästa att Bosse går in i klassrummet eftersom han är en person som eleverna känner väl och Bosse är också insatt i vad de arbetar med för tillfället. På detta sätt kanske det inte uppstår massa oroligheter i klassen som kan ske när eleverna inte är trygga. På så sätt kanske detta är utmärkt. Att fritidspedagogen som kan vara så pass flexibel finns nära tillhands.

Vad kan detta då bero på? Att vi måste vara flexibla och detta förväntas av oss? Jag tänker att detta händer till exempel inte lärarna på samma sätt. Visst, de rycker också in och hjälper varandra såklart, men inte på samma sätt och i samma utsträckning som fritidspedagogerna. Jag har inte hört om någon lärare som kastats in i fritidshemmet när en fritidspedagog blivit hastigt sjuk. Det är kanske för att en lärare ofta har ett väldigt tydligt och bestämt yrkesområde och vet vad deras uppgifter är för något. De har kursplaner att följa och ser till att eleverna når sina mål. Deras arbetsområde eller uppgift är tydligt uttryckt. Mycket på grund av den historiska traditionen. Skolan har funnit så ofantligt mycket längre än förskolan och fritidshemmet. Läraryrket är äldre och har en större legitimitet.

Skola och fritidshem är faktiskt ganska olika varandra. Hansen (2000) tar upp hur legitimitet och historia spelar en roll i samverkan mellan lärare och fritidspedagoger. Bara en sådan sak att skolan har funnits längre är viktigt att ha i åtanke. Samma sak gäller även förskolan. Skolan står över fritidshemmet och förskolan i en hierarkisk maktordning och det kommer kanske ut ifrån att fritidshemmet och förskolan är frivilliga former. Skolan är det lag på att

barnen ska gå i, den är obligatorisk. Hansen skriver att förskola och skolbarnsomsorg som är frivilliga kan ifrågasättas på ett annat sätt än just skolan. Det ger också ett tolkningsföreträde lärare kan ha gentemot fritidspedagoger (Hansen, 1999, s.355). Detta tror jag speglar sig i dem som jobbar inom detta. Även jag själv som fritidspedagog tänker att skolan är viktigast ibland därav så uppehålls detta tolkningsföreträde. Samhälle och föräldrar ser nog antagligen lärare som outhärliga för sina barn. Och hur ser de då på oss?

Som det står i Skollagen så ska vi vara ett komplement till skolan och det betyder att skolan är viktigare och fritidshemmet är ett tillägg. Hansen (2000) beskriver det som att fritidspedagogen är som en mycket trevlig extra person som man gillar men denne är inte livsviktig. Men jag tror på ett sätt att Hansen kan ha fel här, eller att utvecklingen har ändrats. Om nu fritidshemmet har blivit en del av skolan så tror jag många också uppfattar fritidspedagoger som lärare och det kan vara en viktig punkt att ta med. Jag har sett själv hur personalen vid fritidshemmen har varit de vid skolan som kommit extra nära föräldrar och när det skett komplicerade incidenter med elever nu så är det fritidspedagogen som tar det ansvaret och håller den viktiga kontakten med föräldrarna. Det är också nämnt värt tycker jag att fundera kring detta då det faktiskt också står i de Allmänna råden att vi ska utgöra denna brygga mellan hemmet och skolan. Jag tror att det som Hansen skriver om kanske håller på att förändras, men det som är viktigt är att samhället får reda på vad fritidshemmet är för något så att det också kan förstå hur viktigt det är och inte bara en barnförvaring.

Ett sätt är kanske också att visa vårdnadshavare hur viktigt det är hur vi jobbar tillsammans och hur bra detta kan vara. Kan detta vara en speciell kompetens som fritidspedagogen har? En del av vårt kunskapskapital? Det är nog väldigt personligt också men det står i de Allmänna råden för fritidshem att det är personalen på fritidshemmets ansvar att utveckla ett gott samarbete med vårdnadshavare och föräldrar. Att den vardagliga kontakten är grundläggande (Skolverket, 2007) är uttryckt specifikt i dessa råd. Det är ofta fritidspedagoger som är dem som är på plats i skolan tidigt och tar emot elever och också den som är kvar sent när föräldrar kommer och hämtar sina barn så därför är det logiskt att det bli fritidspedagogen som får denna kontakt.

Men tillbaka till det Hansen sa om att fritidspedagogen inte anses som "livsviktig". Det kanske hänger ihop med att vi inte har ett specifikt ansvarsområde under skoldagen? Och detta är ett problem. Att det inte riktigt finns något specifikt ansvarsområde. Detta kanske kan

leda till viss ojämlikhet inom ett arbetslag. Att man inte känner sig hemma i denna miljö och att ens kompetens inte tas tillvara och att samarbetet sker på skolans villkor (Hansen, 2000). Måste det vara så att skolans fält, lärarens fält, är det som styr det hela? Men vi kan hjälpa till och se till att det sker på ett bra sätt. Jag tänker att interkulturella begreppet kan hjälpa oss att skapa ett gott samarbete mellan de olika grupperna i skolans fält, vilket jag nu kommer in på.

Interkulturellt samarbete

Jag ska nu diskutera relationen mellan fritidshemmet och skolan med hjälp av det interkulturella begreppet. Det har forskats om interkulturellt ledarskap som till exempel rektorer kan använda sig av. Jag använder här detta begrepp som ett perspektiv på mitt dilemma. Hur kan fritidspedagoger samarbeta med lärare på ett interkulturellt sätt?

Om vi säger att det finns en viss ojämlikhet i arbetslagen mellan fritidspedagoger och lärare på en strukturell nivå, så tror jag att applicera det interkulturella begreppet på detta problem kan hjälpa oss att göra det bättre. Vad innebär då begreppet interkulturell? Det kan vara lättare att förstå detta om vi först går igenom begreppet mångkulturell. Mångkulturell är ett begrepp man kan använda för att ange ett tillstånd, exempelvis i detta fall en arbetsplats. Det betyder att denna arbetsplats innehåller individer som har olika kulturella bakgrunder eller etniska tillhörigheter eller olika nationaliteter (Lorentz & Bergstedt, 2006, s.16). Interkulturalitet däremot betecknar handling mellan dessa individer. Det är något man gör. *Inter* står här för en interaktionsprocess mellan personer av olika kulturell bakgrund. Med *kultur* så avses det bredare socialantropologiska kulturbegreppet som syftar på ekonomiska, sociala strukturer och allt vad dessa innebär (Lorentz & Bergstedt, 2006, s.16).

Jag skulle vilja applicera detta tankesätt på arbetsplatsen skolan. Tänk att vi som fritidspedagoger har ett kunskapskapital och lärare ett annat och vi strider om fältet. För att kunna mötas gäller det att förstå hur olika vi är och samtidigt hur lika vi är. För att man ska kunna kommunicera med varandra i dessa mångkulturella miljöer krävs det att vi har en viss kunskap om oss själva och även om de andra. Utan detta kan aldrig någon slags interkulturell kommunikation komma till stånd (Lorentz & Bergstedt, 2006, s. 113).

Pirjo Lahdenperä (2008) har skrivit om interkulturellt ledarskap och tar upp begreppen interkulturell organisationskultur och mångkulturell organisation. En mångkulturell

organisation är inte på samma sätt medveten som en interkulturell organisation. Lahdenperä skriver om hur viktigt det är med system för analys och utvärdering av organisationskulturen och detta tror jag är viktigt på en arbetsplats som skolan. Att se hur organisationen är uppbyggd och hela tiden förändras och se till att det är ett pågående arbete. I en interkulturell organisation så uppskattas också nya tankar och nya idéer. Det tror jag också är viktigt. Om vi ser till att vi som fritidspedagoger kommer in i vårt nya fält med det kapital vi har med oss i form av utbildning och erfarenhet, och blir bemötta positivt av skolan så kommer alla att tjäna på detta.

I en mångkulturell organisation är det viktigare att vara lojal och lyda och det kanske är det som min berättelse visar på. Hur man ska ”lyda” läraren och vara lojal mot denna arbetsform, hjälpa Eva med vad som behövs hjälpas med i klassrummet. Vi skulle kunna tolka det som att jag känner att det är en mångkultur i min berättelse men ingen interkultur mellan mig och Eva. Det centrala i en interkulturell organisation är att det finns en kommunikation mellan olika enheter och i detta fall mellan personalgrupper (Lahdenperä, 2008). Jag minns hur Bosse tyckte det var skönt att ha ett eget arbetslag med bara fritidspedagoger, men jag tror att det är viktigt att man blandar dessa arbetslag med personal från flera delar av skolan. Det kommer vara ett ständigt pågående arbete att få syn på sin egen kultur och bli medveten om den.

Visst kommer det att skapas konflikter i och med detta, men det är nödvändigt och även något som är en del av den interkulturella organisationen. Att se dessa konflikter som nödvändiga och som en del av utvecklingsarbetet (Lahdenperä, 2008). Jag hoppas att jag kommer få bråka massor i mitt yrkesliv med andra ord. Jag tror att just detta interkulturella synsätt kan hjälpa till i samarbetet mellan lärare och fritidspedagoger. Man måste mötas och om fritidspedagogen ska kunna få utvecklas inom skoldagen så är det viktigt att man just berättar för läraren om den praktiska kompetens man har, att just dela med sig av sitt kapital, och hur läraren kan använda detta som ett verktyg i sitt arbete.

Då är det viktigt att det ges tid till detta meningsutbyte och kommunikation är viktigt. Jag tänker att eftersom jag fått en interkulturell utbildning, så som utbildningen är utformad vid Södertörns Högskola, så tror jag att detta ger mig en bra utgångspunkt för att kunna vara en del av en organisation som har som mål att skapa ömsesidig respekt, jämlikhet, demokrati och social rättvisa som är de värden som ofta förekommer som mål för interkulturalitet (Lahdenperä, 2008, s.28). Just att kunna förhålla sig kritisk till sig själv och fundera kring sina

värderingar är också viktigt. Som jag skrev tidigare när jag funderade kring det jämrade över stora barngrupper som verkar gå i arv bland en del fritidspedagoger och detta gäller självklart även lärare som man arbetar med i skolan. Man måste problematisera och försöka se med andra synsätt. Detta gör att interkulturalitet är gränsöverskridande på ett sätt. Vi kan tillsammans skapa något nytt och innovativt i detta. Vi skapar nya identiteter och förhandlar om dem i en föränderlig process. Det är påfrestande för många med förändring och förnyelse men det är till stor del detta arbete handlar om i skolans värld. Att prova ett sätt, se hur det gick, ”nähä, det funkade inte”, ompröva sig och andras åsikter och idéer hela tiden. Det krävs att skolan är med, från rektorn till alla anställda. Hela organisationen ska således utvecklas till en interkulturell verksamhet (Lahdenperä, 2008).

Av denna samverkan mellan skola och fritidshem så tror jag även att det är viktigt att just lyfta detta med att det är ofta lärare som uttrycks fått alla fördelar. Detta samarbete är inte alltid ömsesidigt och jag tror att det kan vara organisatoriskt svårt att se till att lärare arbetar på fritidshemmen men jag tror att det finns ett värde i att iallafall besöka och få inblick i vad som sker på eftermiddagarna. Att se det fält som fritidspedagoger känner sig mest hemma i kan öka deras förståelse för fritidspedagogens arbetssätt, habitus, och även just för att få se på sitt egna arbetssätt i skolans miljö och jämföra med fritidshemmets. Men också andra aktiviteter där personalen på skolan kan mötas är viktig. Mer informella möten är inte att sortera under nöje, utan faktiskt se dem som en viktig del av utvecklingsarbetet (Lahdenperä, 2008).

Men det är ganska komplicerat i och med att svenska skolan är en oerhört stor organisation. Lahdenperä beskriver den som en monokulturell organisation där den nationella och kommunala styrningen premierar det monokulturella (2008, s.81). Det man kan fråga sig då är hur den svenska skolan ser på fritidspedagogerna som verkar inom skolans fält. Premieras deras habitus eller är det lärarnas habitus som är det viktiga?

Sammanfattande diskussion

Låt mig koppla tillbaka till de frågor jag ställde i tidigare avsnitt. Vad innebär det egentligen att vara fritidspedagog idag? Vad är fritidspedagogens yrkesroll? Vilka arbetssätt kan fritidspedagoger lyfta fram som sina egna i den skola vi har idag?

Fritidshemmet verkar vara inne i en lång och utdragen förändringsfas. Större barngrupper återkommer som en förändring, detta är en stor utmaning och också något som jag tror kommer leda till en spännande utveckling av arbetsplatser och ett speciellt arbetssätt. Jag tror att jag har skaffat mig en utbildning som är till stor del inriktad mot ett fält som inte riktigt finns kvar på samma sätt. Men det kanske låter mer dramatiskt än vad det är, för jag tror att det verkligen finns möjligheter att använda mitt kunskapskapital i detta nya fält. Vi kan arbeta i skolans fält och även stå för den omsorg som behövs för eleverna. Att komma in i klassrummet måste förberedas för fritidspedagoger redan på utbildningen men det som jag tror skolan skulle tjäna mycket på är ett större samarbete mellan lärare och fritidspedagoger redan tidigt i utbildningen. Vi har pedagogiska idéer och perspektiv som lärare skulle kunna få ta del av, och likadant åt andra hållet. Alla skulle tjäna på detta, en förståelse för varandras kunskapskapital.

En annan sak som jag reflekterat kring är de styrdokument som finns angående fritidshemmet. Det är viktigt att sätta sig in i dessa och verkligen kunna förstå och diskutera dem. Precis som Andersson (2013) beskriver så är min erfarenhet att många fritidspedagoger inte är så välbekanta med dessa dokument. Det är viktigt att vi som professionella yrkesutövare är det, de fritidspedagoger som har gått en utbildning när dessa dokument inte fanns kan förhoppningsvis lära sig av de som gått en utbildning senare. Vi som kommer ut i arbetslivet nu har verkligen gått igenom dessa dokument och vridit och vänt på dem flera gånger.

Vi fritidspedagoger har flyttat oss mer in i klassrummet och verkar röra oss mer mot den formella undervisningen till viss del. Jag tror detta kommer leda till en intressant utveckling av fritidspedagogens roll. Hur ska vi kunna behålla det som gjort oss till specialister med det informella lärandet på eftermiddagarnas fritidshem? Det borde bli ett närmare samarbete med läraren när man är så pass mycket i skolan och detta kan bli väldigt bra om det finns möjlighet till ett möte.

Men jag skulle vilja höja ett varningens finger för utvecklingen med den nya utbildningen av fritidspedagoger, de kommer att bli behöriga i ett ämne också för att få legitimation. Men är inte detta en risk, att det blir en andra klassens lärare? Fritidspedagoger borde specialisera sig mot det som vi som fritidspedagoger ofta uttrycker är vårt specialområde, den sociala kompetensen, barns allmänna utveckling och så vidare. Vad kommer hända med fritidshemmet om vi i framtiden har pedagoger som har specialisering endast mot dessa

ämnena? Skulle det inte vara bättre att låta fritidspedagogen ta plats i skolan på ett annat sätt än till exempel bildlärare? Jag tror att de skolor som kommer ha fritidspedagoger som är drivna och vill utveckla verksamheten är de som kommer gå längst fram i ledet för utveckling.

De skolor som kommer lyckas med detta kommer att ha en interkulturell organisation tror jag. Det är viktigt att skolor som vill utvecklas inser detta som en viktig del av deras utvecklingsarbete av organisationen. Det är så att skolan och fritidshemmen är tillsammans nu och fritidspedagogen finns i skolans fält. Fritidspedagogens roll kommer förbli en del i klassrummet tror jag. Man får se detta som ett viktigt arbete och verkligen försöka se sig själv som en professionell pedagog. Det handlar mycket om arbetsplatsens kultur och hur man även kan ändra på den. Det är viktigt att vi fritidspedagoger kommer med bra idéer och kan uttrycka oss om våra kapital. Att berätta för lärare hur vi har det och hur vi ser på att hjälpa till i klassrummet. Vad vi anser vara det viktigaste, det är viktigt att förklara för kollegor. Men vad jag skulle vilja se är en tydligare professionalisering av fritidspedagogens yrke. Om det är att vara resurs under skoldagen som kommer att bli den uppgift som många fritidspedagoger har under skoldagen vill jag gärna att det utvecklas forskning och specialisering åt detta. Vi har ju mycket kompetens inom detta område men det finns en lucka inom forskningsområdet.

När jag återigen funderar kring min frågeställning och syfte med denna essä så tänker jag att det främsta med denna essä är att jag själv fått fundera så oerhört mycket kring hur jag vill ha det i mitt framtida yrkesliv. Det blir till att verkligen komma ner till mycket på ens egen person och hur man vill att man själv ska arbeta. Detta kan också kännas lite tråkigt för det kan vara väldigt olika för olika personer. Måste man vara stark och kunna stå upp för sig hela tiden alltså för att bli fritidspedagog? Det är kanske lite konstigt att ha ett yrke som man ständigt måste kräva för? Jag tror att det är viktigt att ha styrning från Skolverket för skolledare som kan trycka på och ge fritidspedagoger viktiga roller.

Jag skulle vilja se en utveckling där fritidspedagoger får legitimation i just fritidshem. Att dessa pedagogiska idéer som fritidspedagoger har lyfts upp och är tydliga så att även de andra aktörerna i skolans fält kan urskilja dem och se hur viktiga de är. I debatten kring skolan i Sverige så skrivs det ofta om att skolresultaten har gått neråt. Jag tycker att det skulle vara en intressant koppling att titta på sambandet med barngruppens storlek och fritidshemmets nedmontering och elevernas skolprestationer.

Jag tror att fritidshemmet är viktigare än någonsin nu i vår moderna tid då den sociala kompetensen efterfrågas mer och mer och om man inte får den kompetensen i de lägre åldrarna så blir vägen till den sociala kompetensens längre. Fritidshemmet är den plats där vi lär oss att bli kompetenta sociala varelser och just lär oss att bete oss som människor. En annan sak som jag skulle vilja ta upp är just även utmaningen fritidspedagoger står för som är att just arbetet med barns fria tid. Det är ett väldigt spännande fält där det är en frivillig form som lockar barn till att frivilligt vara med och deras lust att lära sig och leka måste finnas där.

Denna otydlighet i synen på fält som fritidspedagogen kan uppleva inom skolans värld kan också vara någonting som man kan se som något positivt också. Det finns en frihet i detta och jag tror att om man är rätt person för det så kan detta utnyttjas till sin fördel. Utan begränsningar så finns det möjligheter för varje enskild fritidspedagog att utveckla sitt egna arbetssätt. Men då kan det bli svårare att få en gemensam yrkesroll om alla har helt olika yrkesroller på olika skolor, eller behöver det bli det? Jag tänker ändå ljust på framtiden och yrkets utveckling. Det finns tankar i den aktuella debatten om fritidshemmet som talar om att just lyfta fritidshemmets lärande så att andra yrkesgrupper blir medvetna om det (Andersson, Björn, 2013) och även Socialdemokraten Ibrahim Baylan, har föreslaget för regeringen att även fritidspedagoger ska innefattas av legitimation (Riksdagens webbplats).

Det ska bli spännande att se hur fritidspedagogens habitus kommer att utvecklas i framtiden samt vilken roll fritidshemmen kommer få i skolans fält. Fritidspedagoger besitter ett kapital som behöver lyftas fram.

Det känns dock en aning mörkt eftersom fritidspedagogen verkar ha litet inflytande över storleken på barngrupperna, personal och lokaler. Hur ska fritidspedagogen kunna stärka sitt relationsinriktade arbete när detta sker? Bosse uttrycker att han inte hinner med att göra allt det roliga han gjorde tidigare när han hade tid och plats för utmanande aktiviteter, nuförtiden är det mer barnpassning på eftermiddagen för Bosse eftersom barngrupperna är så stora.

Samtidigt så finns det potential för Bosse och andra fritidspedagoger i och med inträdet i skolans fält att ändra sitt habitus till att passa detta och få en stor användning av sitt kapital och utveckla nya arbetssätt. Det kan kompenseras från det som försvinner för eftermiddagen till att rymmas inom skoldagen. Men detta kommer då ske under mer formella former.

Det kan väl vara så att fritidspedagogens intåg i skolans fält kommer bli ett tillskott i yrkets habitus. För vissa kommer detta vara något positivt men för Bosse till exempel så känner han att han inte är utbildad för att hålla lektioner och hans arbetsuppgifter är inte helt definierade. Det gör att Bosse känner sig inte jämlik med lärarna i sitt arbetslag. Detta kan jämföras med Andersson (2013) som just skriver att det finns en stor variation för fritidspedagogen och hur de ser på intåget i klassrummet. För vissa blir det en förstärkning och för andra en försvagning (Andersson, 2013, s.161).

Avslutningsvis skulle jag vilja ta upp hur viktigt jag tror att som fritidspedagog funderar över just om detta intåg i klassrummet förstärker eller försvagar ens yrkesroll. På så sätt kan man utveckla sig själv och även samarbetet med skolans fält. Jag tror att fritidspedagogens yrkesroll kommer vara i förändring i en lång tid framöver men det behöver inte endast vara något negativt. Man får helt enkelt se detta som en utmaning som kommer vara lärorik och utvecklande samt viktig för hela yrkesgruppens professions utveckling.

Referenser

Andersson, Birgit (2013). *Nya fritidspedagoger – i spänningsfältet mellan tradition och nya styrformer*. Umeå: Umeå Universitet, Avhandling

Tillgänglig på Internet: <http://umu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:603114>

Andersson, Björn (2013) *Lärandet på fritids under luppen* (Elektronisk) Fritidspedagogik (Lärarnas Nyheter), 18 november 2013.

Tillgänglig på Internet: <http://www.lararnasnyheter.se/fritidspedagogik/2013/11/18/larandet-pa-fritids-under-luppen>

Baylan, Ibrahim m.fl. (2013) *Motion 2013/14: Ub2* (Elektronisk) Regeringen, 24 september 2013.

Tillgänglig på internet: http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Motioner/Vissa-skolfragor_H102Ub2/?text=true

Bergstedt, Bosse & Lorentz, Hans (red.) (2006). *Interkulturella perspektiv: pedagogik i mångkulturella lärandemiljöer*. Lund: Studentlitteratur

Broady, Donald (1989). *Kapital, habitus, fält: några nyckelbegrepp i Pierre Bourdieus sociologi*. Stockholm: UHÄ

Carlhed, Carina (2011). *Fält, habitus och kapital som kompletterande redskap i professionsforskning*. Artikel i tidskrift, Socialvetenskaplig tidskrift (ISSN 1104-1420), Umeå

Hansen, Monica (2000) *Fritidspedagogen och framtiden*. I: Johansson, Inge & Holmbäck Rolander, Ingrid (red.). *Vägar till pedagogiken i förskola och fritidshem*. 1. uppl. Stockholm: Liber

Hansen, Monica (1999). *Yrkeskulturer i möte: läraren, fritidspedagogen och samverkan*. Diss. Göteborg: Univ.

Tillgänglig på Internet: <http://hdl.handle.net/2077/7609>

Hartman, Sven G. (2005). *Det pedagogiska kulturarvet: traditioner och idéer i svensk undervisningshistoria*. Stockholm: Natur och kultur

Lahdenperä, Pirjo (2008). *Interkulturellt ledarskap: förändring i mångfald*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Patel, Runa & Davidson, Bo (2011). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. 4., [uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur

Rohlin, Malin (2001). *Att styra i namn av barns fritid: en nutidshistoria om konstruktionen av dagens fritidshem i samordning med skolan*. Diss. Stockholm: Univ., 2001

Skolverket (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Stockholm: Skolverket

Tillgänglig på Internet: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2575>

Skolverket (2007). *Kvalitet i fritidshem: allmänna råd och kommentarer*. Stockholm: Skolverket

Tillgänglig på Internet: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1727>

Skolverket (2000). *Finns fritids: en utvärdering av kvalitet i fritidshem*. Stockholm: Skolverket

Tillgänglig på Internet: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=598>

Skolverket (1998). *Integration mellan barnomsorg och skola: beslut, genomförande och ekonomiska konsekvenser i tolv kommuner*. Stockholm: Statens skolverk

Tillgänglig på Internet: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=391>

Sverige (2010). Skollagen (2010:800): med Lagen om införande av skollagen (2010:801). Stockholm: Norstedts juridik

Waldermarson, Ylva (2009). En erfarenhet rikare. I Alsterdal, Lotte, Bornemark, Jonna & Svenaeus, Fredrik. *Vad är praktisk kunskap?* Huddinge: Södertörns högskola

Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:sh:diva-3283>